

*Mirja Iivonen
Anneli Kankaanrinta*

Marjatta Okko – näkijä ja tekijä

Professori (emerita) Marjatta Okko täyttää 20.12.1995 70 vuotta. Hän on antanut suuren panoksen suomalaisen kirjasto- ja informaatiotutkimuksen kehitykseen. Marjatta Okko on ensimmäinen kirjastotieteen ja informatiikan professorin virkaan nimitetty suomalainen. Hän toimi myös ensimmäisenä Kirjastotiede ja informatiikka-lehden päätoimittajana. Kirjoitustensa ja toimintansa kautta professori Okko on osoittanut olevansa sekä näkijä että tekijä - sellainen, jota paikkaansa vakiinnuttava uusi tieteenala on tarvinnut.

Näkijä

Näkijältä vaaditaan paitsi tämän päivän ja historian ymmärtämistä myös kykyä katsoa eteenpäin. Toimiessaan Tampereen yliopiston kirjastotieteen ja informatiikan laitoksen johtajana Marjatta Okko osoitti usein olevansa aikaansa edellä ja joutui joskus myös törmäyskurssille aikalaistensa kanssa. Hänellä oli selviä visioita siitä, mihin suuntaan yliopistollista ainelaitosta tulee kehittää. Kirjastotieteen ja informatiikan laitokselle on saatava resursseja, jotta laitos olisi kyllin elinvoimainen. Tutkimuksesta puhumisen sijasta on tehtävä tutkimusta. On etsittävä kirjastotieteen ja informatiikan ydintä, ominta osaamisaluetta ja panostettava siihen monipuolisuutta kuitenkin unohtamatta. Tieteellinen jälkikasvu on turvattava vaikka omasta tutkijanurasta tinkien.

Tänä päivänä Tampereen yliopiston informaatiotutkimuksen laitos on vakiinnuttanut asemansa yliopiston sisällä. Vaikka informaatioympäristömme muuttuminen antaakin nykyisin omaa painoarvoa informaatiotutkimukselle, ilman Marjatta Okon ponnistuksia Tampereen yliopiston informaatiotutkimuksen laitos ei olisi niin vahva kuin mitä se tänä päivänä on.

Professori Okko korosti kansainvälisyyden merkitystä jo paljon ennen kuin varsinainen kansainvälistymisbuumi levisi yliopistoihin. Hän osallistui itse useisiin kansainvälisiin toimintoihin. Hän

myös jatkuvasti kehotti oppilaitaan julkaisemaan kansainvälisillä foorumeilla. Leimallista tamperealaiselle informaatiotutkimukselle onkin kansainvälisyys. Laitoksen opettajat ja tutkijat julkaisevat ja esiintyvät kansainvälisillä foorumeilla huomattavan paljon.

Moni näkijä joutuu usein toteamaan, että kaikkien ideoiden toteutumisen aika ei ole vielä vaan joskus myöhemmin. Marjatta Okkokin on joutunut näin tekemään. Jo 1980-luvulla hän toi moneen otteeseen esiin arkistoalan opetuksen sopivuuden yhteen kirjasto- ja informaatiopalvelualan opetuksen kanssa. Tälle idealle ei silloin vielä lämmenty. Vasta 1990-luvun puolivälissä elektronista asiakirjahallintoa ollaan innolla tuomassa mukaan informaatiotutkimuksen koulutusohjelmaan. Uuden sateenvarjon – informaatiotutkimuksen – alta löytyy tilaa kirjastoille ja arkistoille.

Tekijä

Marjatta Okko ei ole kuitenkaan ollut ainoastaan näkijä, vaan myös tekijä – ajatuksiensa toteuttaja, aktiivinen toimija ja osallistuja. Hän on ollut strategi, joka on etsinyt ydinasioita ja jättänyt epäolennaisuudet vähemmälle. Hän on myös osannut ennakkoluulottomasti, modernisti ja monipuolisesti yhdistää elämän eri alueita toisiinsa.

Marjatta Okko on toiminut kahdella tieteenalalla. Hän aloitti tutkijan uransa geologina ja siirtyi sitten kirjastotieteen ja informatiikan alueelle. Hänen geologian alalta laatimansa väitöskirja (Okko 1962) käsitteli ulointa Salpausselkää Lahden länsipuolella. Se hyväksyttiin Helsingin yliopistossa arvostamalla *eximia cum laude approbatur*. Marjatta Okko on ensimmäinen geologiassa ja paleontologiassa väitellyt suomalainen nainen.

Ennen väittelyään Marjatta Okko ehti toimia informaation välittäjänä. Tämä lienee ennakoitun mielenkiinnon myöhempää suuntautumista juuri kirjastotieteeseen ja informatiikkaan. Marjatta Okko toimi ensin kirjastonhoitajana Helsingin yliopiston

geologian laitoksella ja vuodesta 1953 lähtien Geologisessa tutkimuslaitoksessa. Kun tutkimuslaitokseen perustettiin erityinen informaatiopalvelun toimisto 1973, sen toimistopäälliköksi valittiin Marjatta Okko. Hän hoiti tehtävää neljä vuotta ennen siirtymistään Tampereen yliopistoon. Geologian alan informaation välittäjänä Marjatta Okko toimi myös *Geologi* -lehden päätoimittajana vuosina 1954–1955. Hän toimi myös geologian kansainvälisissä järjestöissä alan tiedonvälitysjärjestelmän kehittämiseksi.

Marjatta Okko on aina korostanut tutkivan kirjastonhoitajan roolia. Tätä näkemystä hän toteutti myös omassa toiminnassaan työskennellen samanaikaisesti sekä käytännön että tieteen parissa. Oma kokemus käytännön ja tutkimuksen yhdistämisestä on ollut taustalla Marjatta Okon korostaessa useaan otteeseen tutkimuksen ja käytännön yhteyttä. Hän on jatkuvasti kannustanut työssä olevia kirjastonhoitajia tutkimuksen tekoon.

Marjatta Okko on ollut kouluttaja monella tapaa. Jo ennen professuuriin nimittämistään hän toimi Suomen Kirjallisuuspalvelun Seuran kirjallisuuspalvelukurssin opettajainneuvostossa ja kurssin johtajana sekä toimitti kurssilla käytetyn laajan oppikirjan (Okko 1968) kirjoittaen siihen itse keskeiset luokitusta, tiedon tallennusta ja tiedonhakua käsittelevät luvut.

Kirjastotieteen ja informatiikan professoriksi Tampereen yliopistoon Marjatta Okko nimitettiin 1.11.1977. Tämän jälkeen hän keskitti voimansa ja kokemuksensa johtamansa laitoksen kehittämiseksi. Hän toi laitoksen ja yliopiston käyttöön sekä oman tieteellisen kokemuksensa että käytännön ja hallinnon tunteuksensa. Ilman niitä Kirjastotieteen ja informatiikan laitoksen kehittäminen ei olisi onnistunut.

Laitoksen vahvistamisen lisäksi Marjatta Okko näki välttämättömäksi vakiinnuttaa kirjastotieteen ja informatiikan asemaa tieteenä ja tutkimusalana Suomessa myös tieteellisen seuran ja tieteellisen aikakauslehden kautta. Kirjastotieteen ja informatiikan yhdistys perustettiin 1980 ja vuotta myöhemmin perustettiin seuran tieteellinen lehti. Professori Okko toimi yhdistyksen ensimmäisenä puheenjohtajana. Lehden päätoimittajana hän työskenteli lehden perustamisesta aina vuoden 1994 loppuun saakka.

Marjatta Okon toiminta-alue ei ole kuitenkaan rajoittunut vain kansalliseen ympäristöön. Hän on ollut tekijänä aktiivisesti mukana IFLAn teorian ja

tutkimuksen jaostossa toimien sen puheenjohtajana. Hän on myös osallistunut asiantuntijana Suomen laajennetun Unesco-toimikunnan toimintaan ja edustanut Suomea sekä Unescon yleiskokouksissa että kirjastoalan asiantuntemusta edellyttävissä kongresseissa. IFLAn ja Unescon kautta Tampereen yliopiston kirjastotieteen ja informatiikan laitokselle avautui jo varhain ikkuna kansainvälisyyteen ja välittyi ideat tiedon esteettömän liikkumisen merkityksestä.

Marjatta Okko on toiminut aktiiviurallaan keskeisenä vaikuttajana monella eri saralla sekä kotimaassa että kansainvälisissä järjestöissä. Hän on toiminut sekä geologian että kirjastotieteen ja informatiikan alueilla. Hän on ollut informatikko ja tutkija, opettaja ja osallistuja, näkijä ja tekijä.

Yhä mukana

Eläkkeelle jääminen voi joillekin merkitä myös syrjään jäämistä. Professori Okko on kuitenkin yhä mukana. Tiedeyhteisö on tarvinnut häntä edelleen sekä asiantuntijana että opettajana – jopa peruskurssin pitäjänä. Kirjastotiede ja informatiikka -lehden päätoimittajana Okko jatkoi vuoden 1994 loppuun saakka pitäen huolta lehden elinvoimasta. Lehden kautta hän saattoi myös aktiivisesti tuoda omia ajatuksiaan julki sekä seurata oman tieteenalansa ja omien oppilaittensa etenemistä. Vaikka Marjatta Okko luopui lehden päätoimittajan tehtävistä hän osallistuu edelleen lehden toimitustyöhön sen toimituskunnan jäsenenä.

Eläkkeelle siirtyminen on merkinnyt Marjatta Okolle lisää omaa aikaa ja mahdollisuutta toteuttaa aiemmin sivuun työnnettyjä hankkeita. Hän on paneutunut Geologian tutkimuskeskuksen historiaan (Okko 1993) ja tutkimuskeskuksen tutkijakunnan tiedolliseen käyttäytymiseen (Okko & Kortman 1992a, Okko & Kortman 1992b). Eläkkeelle jäämisestä on seurannut myös uusia avauksia. Viime vuosina Marjatta Okko on kiinnostunut sukututkimuksesta. Informaatiotutkija mikä informaatiotutkija. Niinpä professori Okko onkin huomannut informaatiotutkimuksen ajattelutapojen sopivan myös sukututkimukseen. Tämän havainnon hän on tuonut julki myös lehtemme edellisessä numerossa (Okko 1995). Kun aikaa kuluu, on kiintoisaa nähdä, mitä uusia avauksia ja oivalluksia Marjatta Okko vielä tekee.

Onnitelut

Kirjastotiede ja informatiikka -lehti, Kirjastotieteen ja informatiikan yhdistys, Tampereen yliopiston informaatiotutkimuksen laitos, Institution för biblioteksvetenskap och informatik vid Åbo Akademi sekä Oulun yliopiston informaatiotutkimuksen ja sosiologian laitos onnittelevat professori Marjatta Okkoa hänen täyttäessään 70 vuotta. Onnitelijat toivovat professori Okon olevan mukana vielä pitkään suomalaisen kirjasto- ja informaatiotutkimuksen areenalla.

Lähteet

- Kokkonen, Oili (1985). Ilkkuva informaatio. Teoksessa: Tietoa tavoittamassa. Kirjastotieteen ja informatiikan professori Marjatta Okko 60 v. 1985, s. 19–38. Toim. Oili Kokkonen et al. Acta Universitas Tamperensis. Ser A. Vol. 200. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Okko, Marjatta (1962). On the development of the first Salpausselkä, West of Lahti. Bulletin de la Commission geologique. Vol. 202. Diss. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Okko, Marjatta (1968). Tieteellinen ja teknillinen informaatio. Suomen Kirjallisuuspalvelun Seura.
- Okko, Marjatta, Kortman, Caj (1992a). Geologian tutkimuskeskuksen tutkijakunnan tiedollisen käyttäytymisen pääpiirteet: tutkimus tietopalvelutoiminnan kehittämisen käyttäjäperustasta. Helsinki: GTK, Informaatiotoimisto.
- Okko, Marjatta, Kortman, Caj (1992b). Tutkijain tiedollisen käyttäytymisen tutkimisesta Geologian tutkimuskeskuksessa tehdyn tutkimuksen valossa. Kirjastotiede ja informatiikka 11 (4): 120–132.
- Okko, Marjatta (1993). Niinkö siinä kävi? Geologian tutkimuskeskuksen informaatiotoimiston esihistoriaa. Kirjastotiede ja informatiikka 12 (4): 129–135.
- Okko, Marjatta (1995). Sukutiedon suullinen välityminen talonpoikaisessa suurperheessä 1700–1850. Kirjastotiede ja informatiikka 14 (3): 90–94.
- Okko, Veikko (1985). Kotikulma. Teoksessa: Tietoa tavoittamassa. Kirjastotieteen ja informatiikan professori Marjatta Okko 60 v. 1985, s. 304–312. Toim. Oili Kokkonen et al. Acta Universitas Tamperensis. Ser A. Vol. 200. Tampere: Tampereen yliopisto.